«IQLIM O‘ZGARISHI,GLOBAL O`GARISHLARGA ASOS»

Babayev Komiljon Qodirjonovich
Jaborova Umidaxon Bannopjonovna
Yaxyayeva Feruza Adilhanovna
Abu Ali ibn sino nomidagi 2- Margilon jamoat salomatligi tibbiyot texnikumi

Annotatsiya: *«Uglerod emissiyasi». Iqlim o‘zgarishi muammosi yildan-yilga dolzarblashib bormoqda. Issiqxona effekti o‘zi nima va u iqlimga qanday ta’sir qiladi.*

Kalit so‘zlar: *ob-havoning o‘zgarishi, issiqxona effekti, qayta tiklanadigan energiya, uglerod zararini kamaytirish.*

Iqlim o‘zgarishi muammosi yildan-yilga dolzarblashib bormoqda. Nima sababga ko‘ra iqlim bunchalik injiq bo‘lib qoldi? Bu holatni o‘zgartirish uchun biz nima qilishimiz lozim? Bizni kelajakda nimalar kutmoqda? Jazirama kunlarda hammamiz global isish haqda ko‘p o‘ylaymiz, kelajak haqida qayg‘uramiz. Biroq ob-havoning so‘nggi davrlardagi bunday injiqliklarini umumiy qilib «iqlim o‘zgarishi» deb atash to‘g‘ri bo‘ladi. Chunki ob-havo nafaqat yozgi kunlarda, balki qishda ham o‘z injiqliklarini ko‘rsatmoqda.Global isish bilan bir qatorda, iqlim o‘zgarishi muammosi qatoriga yog‘ingarchiliklarning bir maromda emasligi, gohida quruqchilik bo‘lishi, gohida esa birdan yog‘ingarchiliklar ko‘payib hududlarni suv bosishi ham kiradi. Aslida iqlim o‘zgarishlarining sababi nimada? -

Yer sayyorasidagi o‘rtacha harorat qanchaga ko‘tarildi? 1 °C dan ozgina ko‘proqqa - bu aslida siz tasavvur qilayotgandan-da yomonroq ko‘rsatkich. 1980 yildan, ya’ni ma’lumotlar global darajada qayd etilish boshlangandan beri va 2017 yil holatiga ko‘ra, solishtiradigan bo‘lsak, Yer sayyorasining harorati 1 °C ga oshgan. Bu raqam sezilarli emasdek ko‘rinishi mumkin, ammo unga sayyora yuzasidagi o‘rtacha ko‘rsatkich sifatida qaraydigan bo‘lsak, o‘zgarish katta ekanligini, oqibatda muzliklar eriyotganini va dengizlar darajasining keskin ko‘tarilayotganini ko‘rishimiz mumkin. Agar issiqxona gazlarining tarqalishi to‘xtamasa, olimlar Yer sayyorasi o‘rtacha haroratining 4 °C ga oshishini prognoz qilishmoqda. Bu esa quruqlikning katta qismini inson hayoti uchun yaroqsiz holga keltirib qo‘yadi.

Issiqxona effekti iqlimga qanday ta’sir qiladi?Bunga ishonish qiyin, lekin insoniyat issiqxona effekti haqida bir asrdan ko‘proq vaqt davomida xabardor. XIX asrda olimlar ayrim gazlarning Yerdan chiqadigan issiqlikni ushlab turishini va ularning yordamisiz bu issiqlik koinotga chiqib ketishini aniqlashdi. Bu jarayonda asosiy rolni karbonat angidrid o‘ynaydi: usiz sayyora muzlagan cho‘lga aylangan bo‘lar edi. 1896 yilda issiqxona gazlari konsentratsiyasining oshishi sababli sayyoradagi haroratning oshishi haqida ilk bor bashorat qilingan. Bugungi kunda ularning atmosferadagi soni sanoat inqilobidan oldingi davrga nisbatan 43% ga oshdi va Yerning o‘rtacha harorati olimlar bashorat qilgan

qiymatgacha oshdi.Atmosferadagi karbonat angidrid konsentratsiyasining oshayotgani uchun aynan inson javobgar deya ta’kidlash mumkinmi?

Sanoat issiqxona gazlari tarqalishining ulushini aniqlash uchun radioaktiv nurlanishdan foydalanilgan tadqiqotlar kabi ishonchli dalillar mavjud. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ortiqcha gaz inson faoliyatining natijasidir. Karbonat angidrid darajasi har doim tabiiy ravishda ko‘tarilgan va tushib ketgan, ammo bu o‘zgarishlar minglab yillar davom etgan. Geologlarning ta’kidlashicha, odamlar iqtisodiy faoliyat davomida karbonat angidridni atmosferaga tabiatdan ko‘ra ko‘proq intensiv ravishda chiqaradi.Nega insonlar iqlim o‘zgarishi faktini rad etishadi?

Asosiy sabab — ideologiya. Iqlim o‘zgarishi siyosatini muhokama qilish o‘rniga, ilmiy dalillarga qarshi chiqish orqali global isishni inkor qilmoqdalar. Olimlarning ta’kidlashicha, yaqin 25–30 yil ichida iqlim yanada issiqlashadi va ob-havo sharoiti keskinlashadi. Marjon qoyalari va boshqa zaif yashash joylari allaqachon yo‘q bo‘lib keta boshladi. Atmosferaga issiqxona gazlari chiqindilari nazoratsiz ravishda tarqalishda davom etsa, olimlar buning uzoq muddatli jiddiy oqibatlarga olib kelishidan qo‘rqishmoqda: bular, dunyo tartibining buzilishi, keng ko‘lamli migratsiya, Yer tarixidagi o‘simliklar va hayvonlarning ommaviy yo‘q bo‘lib ketishining tezlashishi, muzliklar erishi, dengiz sathining ko‘tarilishi va dunyoning qirg‘oqbo‘yi shaharlarining ko‘p qismini suv bosishi kabi oqibatlardir. Ushbu xavflarni keltirib chiqaradigan gazlar hozirdan o‘z ta’sirini ko‘rsatmoqda va bu bizning avlodimiz uchun oldimizda turgan chuqur axloqiy savollar borasida bosh qotirish uchun bir imkoniyatdir.O‘n minglab odamlar allaqachon global isish tufayli kuchaygan issiqlik to‘lqinlari oqibatida nobud bo‘lmoqda. Dunyo bo‘ylab siyosiy vaziyatni beqarorlashtirgan qochqinlar oqimi — qisman iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq. Albatta, boshqa ijtimoiy ahamiyatga ega muammolarda bo‘lgani kabi birinchi va eng og‘ir zarbani kambag‘allar qabul qilib oladi.

Dengiz sathi keskin sur’atlarda ko‘tarilmoqda va hozirda har 100 yilda 0,3 metr tezlik bilan ko‘tarilmoqda,

xavf shundaki, dengiz sathining ko‘tarilishi davom etaveradi. Yer tarixini o‘rganuvchi olimlar, eng yomon holatda, garchi bu ehtimoldan yiroq bo‘lsa-da, o‘n yil ichida suv yarim metrga ko‘tarilishiga ishonishadi. Ko‘pgina ekspertlarning fikricha, ertaga issiqxona gazlari chiqindilari to‘xtagan taqdirda ham, dengiz sathining 4–6 metrga ko‘tarilishi muqarrar va bu ko‘plab shaharlarni suv bosishi uchun yetarli.

Insoniyat uzoq vaqt davomida hech qanday chora ko‘rmadi, shuning uchun olimlarning fikriga ko‘ra, hozirda vaziyat umid baxsh etmaydi. Ammo Yer yuzida qazib olinadigan yoqilg‘i bor ekan, harakat qilish uchun hali ham kech emas. Atmosferaning qizishi faqat issiqxona gazlari chiqindilari nolga tushirilganidagina, potensial boshqarilishi mumkin bo‘lgan ko‘rsatkichga keladi. Yaxshi yangilik: avtomobillar uchun yoqilg‘i tejamkorligi standartlari, jiddiy qurilish qoidalari va elektr stansiyalari uchun emissiya chegaralari kabi dasturlar natijasida hozirda ko‘plab mamlakatlarda gaz chiqindilari miqdori kamaymoqda. Ammo mutaxassislar iqlim o‘zgarishining eng yomon oqibatlarini oldini olish

uchun qayta tiklanadigan energiya manbalariga o‘tish jarayonini sezilarli darajada tezlashtirish kerak.

Qayta tiklanadigan energetika sohasida aholi bandligi yuqori sur’atlarda o‘sib bormoqda. Qayta tiklanadigan eng kam energiya manbalariga shamol turbinalari, quyosh panellari, gidroelektrostansiyalar va atom elektr stansiyalari kiradi. Tabiiy gazda ishlaydigan elektr stansiyalari ham ko‘mir yoqadiganlarga qaraganda kamroq gaz chiqindilarini chiqaradi. Qayta tiklanadigan energiya manbalariga o‘tish qisqa muddatda qimmatga tushishi mumkin, ammo uzoq muddatda barcha investitsiyalar iqlimga yetkazilgan zararni qoplash va havo ifloslanishi bilan bog‘liq kasalliklarni kamaytirish orqali oqlanadi. Qayta tiklanadigan energiya bozorining kengayishi ularning tannarxini pasaytiradi va natijada toza energiya dunyoning bir qancha mamlakatlarida ishlab chiqarilgan «iflos» energiyadan arzonroq bo‘ladi.Mutaxassislarning ta’kidlashicha, muammoni faqat keng ko‘lamli kollektiv harakatlar bilan hal qilish mumkin. Butun shtatlar va davlatlar energiya sanoatini toza, mavjud bo‘lgan barcha usullardan foydalangan holda va juda tez ishlashga qaror qilishlari kerak. Inson faoliyati natijasida chiqariladigan issiqxona gazlari odatda qisqacha «uglerod emissiyasi» deb ataladi. Buning sababi shundaki, ikkita asosiy gaz, karbonat angidrid va metan tarkibida uglerod mavjud.O‘zingiz sababli yuzaga kelayotgan uglerod zararini kamaytirishning oddiy usullari mavjud, bu sizga, shuningdek, pulni tejash imkonini ham beradi. Kundalik hayotda elektr energiyasidan oqilona foydalanish mumkin: buning uchun inttelektual termostat o‘rnatish lozim, yorug‘lik lampalarini energiyani tejaydigan lampalar bilan almashtiring, xonadan chiqayotganda chiroqlarni o‘chiring. Bundan tashqari, boshqa odamlarga qo‘shilib, jamoat transportidan foydalanish orqali ham qisqaroq masofalarga yetib borishingiz va shu bilan mashinangizdan chiqadigan zararni kamaytirishingiz mumkin. . Shunday ekan, siz o‘z qonuniy huquqingizdan foydalangan holda qilishingiz mumkin bo‘lgan eng muhim ish: muammo haqida ochiq-oydin gapirish va o‘zgarishlarni talab qilishdir.